

Psykologisk institutt

Eksamensoppgave i PSY1014/PSYPRO4114 Sosialpsykologi I

Faglig kontakt under eksamen: Mons Bendixen

Tlf.: 73 59 19 60

Eksamensdato: 22.05.14

Eksamenstid (fra-til): 09:00 – 13:00

Hjelpemiddelkode/Tillatte hjelpemidler: Ingen

Annen informasjon:

Målform/språk: Bokmål

Antall sider: 2

Antall sider vedlegg: 0

Kontrollert av:

Dato

Sign

Del 1 (vektes 60%)

Besvar tre av fire følgende kortsvarsoppgaver (inntil en side pr. oppgave):

1. Beskriv kort hva som menes med psykologisk realisme i sosialpsykologiske eksperimenter, og hvorfor dette er så viktig å oppnå.
2. Beskriv kort teorien om planmessig atferd (Theory of Planned Behavior) og hvilke typer atferd modellen best kan predikere.
3. Beskriv kort to viktige mentale snarveier (heuristikker) folk benytter seg av nå de skal gjøre bedømmelser.
4. Beskriv kort hva gruppetenkning innebærer og hvordan man best skal kunne unngå dette.

Del 2 (vektes 40%)

Besvar én av to følgende drøftingsoppgaver:

Oppgave 1

- a. Gjør rede for begrepet kognitiv dissonans og hvordan dette fenomenet ble studert av Festinger og hans kolleger på 1950- og 1960-tallet.
- b. Redegjør for biologiske og kulturelle faktorer knyttet til kognitiv dissonans.
- c. Drøft hvordan effekter av kognitiv dissonans (selvrettfærdiggjøring) gjør seg gjeldende i hverdagen.

Oppgave 2

- a. Gjør rede for fenomenene konformitet og lydighet og hvordan disse er studert av Asch og Milgram på 1950- og 1960-tallet.
- b. Redegjør for skillet mellom informativ og normativ sosial påvirkning.
- c. Drøft hvordan vi kan bruke vår kunnskap om sosial påvirkning til å fremme handlinger som beskytter miljøet rundt oss.

SENSORVEILEDNING

1. Generelle retningslinjer for bedømmelse:

Pensum er Aronson et al., 2013. Hele boken. For å kunne få ståkarakter (E eller bedre) må både del 1 og 2 vurderes til ståkarakter. For kortsvarsoppgavene gjelder det at kandidaten besvarer tre oppgaver og klart og konsist besvarer spørsmålet på inntil 1 side. For drøftingsoppgaven gjelder det at kandidaten gjør en rimelig (forklart) tolkning og avgrensing av oppgaven. *Man står relativt fritt å organisere de ulike delene i en drøftingsoppgave*, og man må ikke besvare oppgaveteksten som strengt inndelte deloppgaver (a, b og c). Det viktigste er at organiseringen er avklart innledningsvis. De ulike delen skal være lenket sammen til en helhet, og formulert som et faglig essay. Drøfting innebærer i regelen bruk av empiri. Korrekt gjengivelse av relevant empiri med påfølgende kritisk diskusjon skal veie klart positivt i bedømmelsen.

2. Spesifikke momenter knyttet til hver oppgave:

”Beskriv kort hva som menes med psykologisk realisme i sosialpsykologiske eksperimenter, og hvorfor dette er så viktig å oppnå.”

Dette er en ren metodisk oppgave dekket i kapittel 2 i læreboken. Kandidaten bør kunne redegjøre for styrker (kausaltitet) og mulige svakheter (ekstern validitet) ved den eksperimentelle metode. Psykologisk realisme er uløselig knyttet til begrepet ekstern validitet (generalisering av funn over personer og situasjoner), og dreier seg om den grad de psykologiske prosessene som trigges/aktiveres i et eksperiment er like de psykologiske prosesser som aktiveres i vår hverdag. Psykologisk realisme i et eksperiment er oppnådd når folk føler og tror de er involvert i en realistisk eller faktisk hendelse. Dette kan blant annet oppnås gjennom dekkhistorier som skjuler et eksperiments egentlige hensikt og/eller gjennom å la deltakerne bli involvert i en aktivitet (å kaste ball til hverandre) som likner en virkelig situasjon som kan innebære sosial utestenging. Psykologisk realisme er ikke likestilt med felteksperimenter, selv om sistnevnte metode også øker en studies eksterne validitet (men slike eksperimenter har ikke like stor kontroll på betingelsene som i randomiserte case-control eksperimenter).

”Beskriv kort teorien om planmessig atferd (Theory of Planned Behavior) og hvilke typer atferd modellen best kan predikere.”

Modellen er beskrevet og skissert i kapittel 7 under overskriften ”When do attitudes predict behavior?” Modellen består av komponentene (1) Holdninger til atferden, (2) Subjektive normer knyttet til atferden, og (3) Opplevd atferdskontroll over atferden. Disse tre faktorene antas samlet å predikere en persons (4) intensjoner om å utføre atferden. Intensjoner blir av Ajzen beskrevet som den primære prediktoren for (5) atferd. Begrensninger ved modellen er at den i mindre grad er anvendelig på spontan atferd som ligger utenfor en persons kontroll. Hvor godt spesifisert atferden og prediktorene er, er også sentralt for hvor godt man klarer å predikere utfallet (atferden). Studier (e.g., Davidson & Jaccard, 1979) viser at generelle holdninger til bruk av prevensjon vil være en dårligere prediktor for faktisk bruk av en bestemt form for preventiver (kondom) enn mer spesifikke holdninger til kondombruk. En klar og presis besvarelse vil inneholde en spesifikk beskrivelse av innholdet i de ulike faktorene i modellen og sammenhengen mellom dem.

”Beskriv kort to viktige mentale snarveier (heuristikker) folk benytter seg av nå de skal gjøre bedømmelser.”

Tilgjengelighetsheuristikken og Representativitetsheuristikken er begge mentale snarveier som benyttes for bedømmelser og beskrevet i kapittel 3. Forankrings- og justeringsheuristikken, som er omtalt i læreboken (men kun som øvelse i MyPsychLab), kan også inngå i en besvarelse (for eksempel som del av prosessering som leder til attribusjonsfeil/korrespondansebias). Bruk av slike heuristikker benyttes ved behov for raske avgjørelser, og er kognitiv effektive, men fører ikke alltid de beste beslutninger (men de fører ofte til gode beslutninger i følge Kahneman, Gilovich, Nisbett, Ross, Griffin, og Gigerenzer). Tilgjengelighetsheuristikk dreier seg om at folk baserer sin beslutning på hvor lett informasjonen blir tilgjengelig i for prosessering. Ved diagnostisering av sykdom vil bruken av denne typen mental snarvei hos en lege kunne påvirke sannsynligheten for feildiagnostisering. Hvordan vi ser på oss selv vil også kunne være påvirket av hvor lett eller vanskelig det er for oss å gjøre relevant informasjon om oss tilgjengelig (Studie av selvhevdelse av Schwarz og kolleger). Bruk av representativitetsheuristikk innebærer at folk klassifiserer noe (eller noen) ut fra hvor likt det er et typisk tilfelle på bakgrunn av begrenset informasjon. Ved slik klassifisering neglisjerer vi ofte den relative frekvensen av forekomsten av et fenomen (base rate). Dette kan medføre feilbedømmelser (feilklassifisering).

”Beskriv kort hva gruppetenkning innebærer og hvordan man best skal kunne unngå dette.”

Gruppetenkning beskrives i kapittel 9 under ”Group decision: are two (or more) heads better than one?” Selve fenomenet innebærer at gruppen er mer opptatt av å bevare samholdet (tette bånd) og solidariteten mellom gruppemedlemmene enn å vurdere fakta i saken på en realistisk/ balansert/ kritisk måte. Begrepet er knyttet til Janis’ arbeider hvor han har studert alvorlige politiske feilbeslutninger. Forutsetninger for gruppetenkning er i tillegg til de to nevnt overfor: isolasjon, at lederen er styrende, sterkt press om en beslutning og manglende standarder for vurdering av alternative synspunkter. Læreboken sorterer gruppetenkning under rubrikken ”tap av prosess” hvor interaksjonen mellom medlemmene hemmer god problemløsning. Eksempler på både symptomer på - og resultater av - gruppetenkning kan inngå i en besvarelse (slik de er skissert i figur 9.5 i læreboken). En rekke empiriske studier har vist at gruppetenkning kan oppstå uten at mange av de nevnte forutsetningene er oppfylt, og en god besvarelse vil nevne dette som et kritisk moment, gjerne med referanser til de aktuelle studiene (Packer, Tetlock, Turner, Baron, Henningsen, Mok, Morri

Drøftingsoppgave 1:

- Gjør rede for begrepet kognitiv dissonans og hvordan dette fenomenet ble studert av Festinger og hans kolleger på 1950- og 1960-tallet.
- Redegjør for biologiske og kulturelle faktorer knyttet til kognitiv dissonans.
- Drøft hvordan effekter av kognitiv dissonans (selvrettferdiggjøring) gjør seg gjeldende i hverdagen.

Oppgaven kan besvares i sin helhet med utgangspunkt i kapittel 6 i læreboken.

- Det kreves en avklaring av begrepet kognitiv dissonans enten som definisjon eller illustrert gjennom eksempler. Koblingen til behovet for å opprettholde en positiv oppfatning av seg selv som et fornuftig vesen bør gjøres eksplisitt (motivasjon for å redusere dissonans). To klassiske studier kan nevnes: Aronson & Mills’ (1959) om betydningen av manipulasjon av ubehag ved opptak til en gruppe for evaluering av gruppen, og Festinger & Carlsmiths (1959) studie av utilstrekkelig rettferdiggjøring (intern og ekstern rettferdiggjøring av egne handlinger).
- Dissonansreduksjon kan sees som en adaptasjon. Studier av aper og sjimpanser mindre preferanse for fargede M&M-sjokoladebiter de ikke kunne velge etter en beslutning. Hjerneskaning (fMRI) som viser nevralt aktivitet hos mennesker viser at spesifikk om-

råder i hjernen (i prefrontal cortex) blir aktivert ved dissonans (gjennom rating av preferanse for like alternativer). Gjennom konfrontasjon med dissonant informasjon (studie av Westen, 2006) synes deler av hjernen som er viktig for resonnering å "stenge ned," mens emosjonelle sentra aktiveres i det øyeblikket konsonans oppnås. Kulturelle forhold synes å ha liten betydning for hvorvidt folk opplever kognitiv dissonans, men stor betydning for *hva* som fremmer dissonans. Triandis (1995) fant blant annet at i mer kollektivistiske kulturer er dissonansreduksjon knyttet til individuelle valg mindre vanlig enn ved valg som bringer skam og skuffelse. I kollektivistiske kulturer synes man i større grad også å kunne oppleve vikarierende dissonans (på vegne av andre) (studie av Sakai, 1999).

- c) Drøftingsdelen kan ta utgangspunkt i flere felter hvor dissonansreduksjon gjør seg gjeldende: (1) Rettferdiggjøring av anstrengelser/innsats man har gjort for å oppnå noe, (2) Ekstern vs. intern rettferdiggjøring, (3) Straff og egenovertalelse, (4) Hykleriske handlinger, og (5) Rettferdiggjøring av god gjerninger og skadelige handlinger. En god drøftingsdel vil inneholde en relativt presis gjengivelse av relevante studier i innenfor *et utvalg av disse feltene* knyttet til virkelige problemer (spiseproblemer, bruk av straff og belønning i barneoppdragelse, endring av helsevaner som røyking og bruk av prevensjon, behandling av fanger i fengsel. Noen av studiene innenfor disse feltene er såkalte klassiske (nevnt over), men det er viktig at nyere empiri (og replikasjoner) blir referert/gjengitt. Besvarelser som lykkes med å knytte sammen empiriske studier og teoretiske perspektiver på en klar og oversiktlig måte bør kunne oppnå karakter B og bedre. Vurdering av eksperimentenes validitet hører hjemme i en kritisk diskusjon.

Drøftingsoppgave 2:

- Gjør rede for fenomenene konformitet og lydighet og hvordan disse er studert av Asch og Milgram på 1950- og 1960-tallet.
- Redegjør for skillet mellom informativ og normativ sosial påvirkning.
- Drøft hvordan vi kan bruke vår kunnskap om sosial påvirkning til å fremme handlinger som beskytter miljøet rundt oss.

Oppgaven kan besvares med utgangspunkt i kapittel 8 samt kapittelet om anvendelse av sosialpsykologien for en bærekraftig fremtid.

- Konformitets- og lydighetsstudiene er regnet blant de mest kjente i sosialpsykologien. Det kreves en avklaring av begge disse begrepene. *Konformitet* er en endring i ens atferd på grunn av faktisk eller tenkt påvirkning fra andre mennesker. *Lydighet* er endring av atferd som resultat av press fra andre (gjennom autoritetspersoner) til å begå handlinger du ellers ikke ville gjort uten dette presset. Aschs linjelengdeeksperimenter og Milgrams lydighetseksperimenter skal gjengis kort og presist.
- Informativ* sosial påvirkning er knyttet til folks behov for å vite hva som er rett (korrekt). Påvirkning fra andre folk fører til konformitet fordi vi ser på dem som kilder til informasjon. Dette fører gjerne til privat aksept. *Normativ* sosial påvirkning er på den andre siden knyttet til behovet for aksept, hvor påvirkning fra andre folk fører til konformitet fordi vi trenger å bli akseptert og likt av dem. Dette fører ikke nødvendigvis til privat aksept, men til offentlig ettergivenhet (compliance).
- Drøftingsdelen kan ta utgangspunkt i lærebokens behandling av forsøpling og forurensning hvor *påbydende (injunctive)* normer og *beskrivende (descriptive)* normer står sentralt. Disse begrepene bør avklares tydelig i en god drøftingsdel. Førstnevnte refererer til folks oppfatning av hvilke typer atferd som anerkjennes eller mislikes av andre, besk-

rivende normer refererer til folk oppfatning av hvordan folk faktisk opptrer i en gitt situasjon, uavhengig av om atferden er anerkjent eller mislikt. Man kan påkalle (invoke) konformitet til sosial normer (til forsøpling eller annen miljøatferd) gjennom ulike signaler. Studier av Cialdini og kolleger på dette (gjengitt på sidene 220-222 og 402-405) bør gjengis og drøftes i en besvarelse som skal oppnå karakteren B eller bedre. Disse studiene ser blant annet på betydningen av å observere en person som hhv. kaster en papirpose vs. rydder opp, på betydningen av søppel som ligger på bakken, og på formidling av beskrivende normer (hoteller som forteller om deres policy på gjenbruk av håndklær, og hvor mange av gjestene som gjør det). En diskusjon omkring hva folk tenker om konsekvensene av å bryte injunktive normer (hva andre vil tenke), og hvordan vi selv kan endre sosial normer (påvirke andre) vil styrke besvarelsen. Endelig vil en kritisk og selvstendig drøftingsdel kunne ta opp spørsmål omkring de store miljøutfordringene vi står overfor og se disse i sammenheng med endringer i den enkeltes forbruk og forurensning.